

Sigmund Freud

Uygarlığın Huzursuzluğu

Türkçesi: Ferhat Jak İçöz

Deneme

I.

İnsanın güç, başarı ve zenginlik için çabaladığını; başkalarında bunlara hayranlık duyduğunu ve hayatta gerçekten değerli olanı hafife alarak çoğunlukla yanlış ölçütler kullandığını görmemek imkânsız. Bununla beraber, bu tarz genel bir yargıya varıldığında, insan dünyasının ve ruhsal yaşamının renkliliğini unutma tehlikesine düşülür. Çağdaşları tarafından saygıda kusur edilmeyen, ancak büyüklükleri, kalabalıkların amaç ve ideallerine oldukça yabancı nitelik ve başarılarla dayanan bazı kişiler vardır. Bu insanlar yalnızca küçük bir azınlık tarafından tanınırken, büyük çoğunluğun onları tanımaya tenezzül etmediği kolaylıkla düşünülebilir. Ancak insanın düşünce ile davranışı arasındaki tutarsızlıklar ve arzunun itici gücünün* çeşitliliği hesaba katıldığında böyle bir sonuca kolayca ulaşılamaz.

Bu mükemmel insanlardan birini dostum olarak adlandırma talihine sahibim. Dostuma dinin yanılısıma olarak ele alındığı ufak bir yazımı yolladım. Cevabında din hakkında vardığım sonuca tamamen katıldığını, ancak dinin asıl kaynağının hakkını yeterince vermediğim için bana teessüf ettiğini yazdı. Bahset-

* Almancada "Wunschregung" olarak geçmektedir. S. Freud'u çevirmenin en zorlu kısımlarından biri S. Freud'un, kuramını tam anlamıyla anlatmak için Almancayı bile şahsına münhasır bir şekilde kullanmış olmasıdır. Almancada geçen bir kavramın birçok farklı çevirisi olabilir. Bu çeviride yeni bir kavram yaratmak yerine S. Freud'un tam olarak anlatmak istediği düşünüleni betimleyen bir çeviri tercih edilmiştir. (ç.n.)

tiği kaynak, dostumun kendisinin de hiçbir zaman yokluğunu hissetmediği, birçok kişi tarafından varlığının onaylandığını düşündüğü ve milyonlarca insanın deneyimlediğini varsayabileceği çok özel bir hismiş. Bu his, onun “sonsuzluk” duygusu diye adlandırmak istediği, sınırsız, sınırlandırılmaz, okyanusvari bir varlığı hissetmekmiş. Bu duygu tamamıyla öznel bir gerçeklikmiş; bir inanç meselesi değilmiş. Bireysel varlığın devamına ilişkin bir güvenceyle ilişkilendirilemezmiş, ama çeşitli kiliseler ve din sistemleri tarafından ele alınmış, belli kanallardan iletilmiş, bilinen ve tüketilen dini enerjinin kaynağı haline gelmiş. Kişi bütün inançları ve yanılısaları reddetse bile, sırf bu okyanusvari duygu nedeniyle kendisine dindar diyebilirmiş.

Yanılsamanın sihrini bir zamanlar şiirsel dille anlatmış değerli dostum benim için az zorluk yaratmadı doğrusu.* Çünkü kendimde bu okyanusvari hissi keşfedememekteyim. Hislere bilimsel yollardan yaklaşmak kolay değildir. Belki hislerin fizyolojik işaretleri tarif edilmeye çalışılabilir. Ancak bunun mümkün olmadığı noktada, ki korkarım okyanusvari his bu minvaldeki nitelendirmelere meydan okuyacaktır, bu his ile ilişkili fikrî içeriğe** odaklanmaktan başka seçenek kalmıyor. Şayet dostumu doğru anladıysam, kast ettiği şey, orijinal ve oldukça tuhaf bir şairin, kahramanını, onun özgürce seçilmiş ölümü karşısında teselli etmesiyle aynı: “bu dünyadan düşemeyiz.” Yani bu, çözülemez bir bağlılığın ve dış dünyanın bütünüyle gerçekleşen birbirine ait olmanın hissidir. Söylemek isterim ki bu his, her ne kadar beraberinde benzer kapsamdaki düşünce durumlarında eksik olmayacak duygusal bir tona eşlik ediyor olsa da, entelektüel bir idrakin özelliklerini taşımaktadır. Deneyimlerime dayanarak, böylesine bir hissin birincil doğası konusunda kendimi ikna edemiyorum. Ancak bu yüzden de bu hissin başkalarının da gerçekten var olduğunu inkâr edemem. Bu durumda soru,

* S. Freud’un bu dostu Romain Roland’dır. (ç.n.)

** (Alm.) Vorstellungsinhalt. (ç.n.)

bu hissin doğru yorumlanıp yorumlanmadığı ve ayrıca, bütün dinsel gereksinimlerin kaynak ve kökeni olarak kabul edilmek zorunda olup olmadığı şeklinde karşımıza çıkar.

Bu sorunun kesin çözümüne katkıda bulunacak bir öneri ortaya koyamıyorum. Kişinin içinde yaşadığı dünyayla bağlantısını böyle doğrudan bir hisle sağlamak zorunda olduğu fikri en baştan kulağa öylesine yabancı geliyor ve psikolojimizin dokusuna o denli uymuyor ki, bu hissin psikanalitik ve hatta genetik kökenlerini etraflıca araştırmalıyız. Geldiğimiz noktada şöyle bir düşünce akışı ortaya çıkıyor: Normal şartlar altında bizim için hiçbir şey, kendiliğimiz ve kendi egomuza dair hissimiz kadar net olamaz. Bu ego* bize, bağımsız, tam ve diğer her şeyden ayrılmış gibi görünür. Ego ile id arasındaki ilişkiye dair daha birçok bilgi sunabilecek psikanalitik incelemeler, ilk defa bunun bir aldatma olduğunu, egonun içeriye doğru daha ziyade net sınırlar olmaksızın, bizim id olarak isimlendirdiğimiz bilinçdışı psişik bir yapıya doğru devam ettiğini ve hatta egonun, ide cephe işlevi gördüğünü öğretmiştir. Ama en azından ego, net ve kesin sınırlarını dışarıya doğru savunuyormuş gibi görünür. Bu durum yalnızca hayli tuhaf, fakat hastalık olarak da değerlendirilemeyecek durumlarda söz konusu değildir. Âşık olmanın zirvesinde ego ile nesne arasındaki sınırın bulanıklaşması tehdidi ortaya çıkar. Duyuların aksi yöndeki bütün kanıtlarına rağmen, âşık olan kişi “ben” ve “sen”in bir olduğunu savunur; böyleymişçesine davranmaya başlar. Fizyolojik bir işlev sonucu geçici olarak devre dışı kalan, doğal olarak hastalık içeren bir süreçle de zarar görebilir. Patoloji, bize, egonun dış dünya ile olan sınırının belirsizleştiği veya sınırların esasen yanlış çizildiği çok sayıda durum göstermektedir: kendi vücut

* Türkçe dahil bir çok dilde “Ego” olarak kavramsallaştırılmış olan unsur aslında S. Freud tarafından çok günlük bir kelime olan “Ben” (Alm. Ich, her daim büyük harfle yazılan) olarak kullanılmaktaydı. Türkçedeki psikanalitik terminolojinin devamlılığına uyum açısından bu çeviride de “Ich” “ego” olarak çevrilmiştir. (ç.n.)

parçalarımızın, kendi psikik hayatımızın parçalarının, algılarımızın, düşüncelerimizin ve hatta hislerimizin bize yabancı ve egoya ait değilmiş gibi geldiği; veya egoda ortaya çıkan ve genellikle ego tarafından sahiplenilen şeylerin dış dünyaya atfedildiği durumlar vardır. Bu nedenle ego hissimiz bile bozulmalara açıktır ve egonun sınırları düşünüldüğü kadar sabit ve dayanıklı olmayabilir.